

УДК 322–34.804

**ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО
СВІТОГЛЯДУ ТА КУЛЬТУРИ СУБ'ЄКТА
ПОЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ДІЇ ЯК
УМОВА ДОСЯГНЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОЛІТИЧНОГО КОНСЕНСУСУ****FORMATION OF A DEMOCRATIC OUTLOOK
AND CULTURE OF A SUBJECT OF POLITICAL
THINKING AND ACTION AS A CONDITION FOR
THE ACHIEVEMENT AND REALIZATION OF
POLITICAL CONSENSUS****Григор О.,**

кандидат наук з державного управління,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна),
e-mail: zhzhkot@gmail.com

Grigor O.,

Candidate of Science in Public Administration,
Applicant, National Pedagogical Dragomanov
University (Kyiv, Ukraine), e-mail:
zhzhkot@gmail.com

Стверджується, що політичний консенсус здійснюється (досягається) завдяки цілеспрямованій діяльності суб'єктів політичного мислення та дії – «політичних гравців», що в свою чергу залежить від їх свідомості, ціннісних орієнтацій, внутрішніх установок тощо. Політичний консенсус є можливим лише тоді, коли в доробку суб'єкта політичної дії домінує (господарює) гуманістичний світогляд, загальнолюдська культура та установка на мир і співпрацю. Підготовка суб'єкта політичного мислення та дії у цьому контексті є завданням планетарного значення. Зупинимось на цьому більш детально.

Ключові слова: людина, культура, політика, консенсус, світогляд.

It is argued that political consensus is achieved (due to the purposeful activity of the subjects of political thinking and action – «political players», which in turn depends on their consciousness, value orientations, internal attitudes, etc.). Political consensus is possible only when the humanistic world outlook, the universal culture and the establishment of peace and cooperation dominate the management of the subject of political action. The preparation of the subject of political thinking and action in this context is a task of a planetary significance. Let's dwell on this in more detail.

Keywords: man, culture, politics, consensus, worldview.

У формуванні демократично–консенсусного стилю мислення і дії суб'єктів політичного життя, політиків, дипломатів, громадських діячів надзвичайно важливу роль відіграють традиційні форми політичної, переговорної, дипломатичної діяльності, що склалися в тому чи іншому суспільстві і державі десятиліттями і, навіть, століттями. Наше суспільство і держава перебувають в стані переходу від тоталітарно–авторитарного до демократичного стилю управління і функціонування. Враховуючи це, надзвичайно важливо, аналізуючи можливості формування політиків і дипломатів нової формації, детально вивчати попередню традицію політично–переговорної поведінки, що домінувала в радянському тоталітарному державно–управлінському середовищі. Сьогодні одним з найважливіших завдань політологічної думки є визначення шляхів формування нових, демократично–гуманістичних і консенсусно–комунікативних основ соціально–державної і міжнародної життєдіяльності. «Формування українського суспільства на засадах демократії, вимагає від нас нових форм політичної поведінки. При

цьому здатність мирно вирішувати протиріччя і конфлікти в суспільстві, уникаючи кровопролиття, повинно стати головним мірилом оцінки політичних груп, партій, їх лідерів. Готовність до компромісів, толерантність, здатність (хоча б в інтересах самозбереження) враховувати трагічні, навіть для самих владних лідерів, уроки історії, і насамкінець уміння вести діалог з усіма суспільними групами, враховуючи при цьому їх законні інтереси – це ті якості політичної еліти, що є вкрай необхідними для формування відкритого демократичного суспільства. За відсутності окреслених вище моментів ймовірність соціального вибуху у суспільстві є досить високою» [1, с. 90]. Враховуючи високу актуальність проблематики формування демократично–консенсусного мислення вітчизняних політиків і дипломатів, важливо з теоретично–концептуальної точки зору проаналізувати той конфліктно–провокаційний стиль міжнародно–політичної діяльності, що домінував за часів холодної війни і тоталітарного режиму. Дослідивши і проаналізувавши ідеологічно–конфронтаційну спрямованість підготовки дипломатів та політиків в епоху політичного протистояння, холодної війни та домінування тоталітарних режимів, можна буде на теоретичному рівні сформулювати принципи виховання і підготовки політика нової формації, здатного на демократично–консенсусних принципах розвивати українську державність і сприяти підвищенню авторитету українського громадянського суспільства на міжнародній арені.

Друга половина ХХ століття стала для всього людства яскравою ілюстрацією того, наскільки небезпечною і руйнівною може бути конфронтаційна позиція основних акторів, дієвих осіб на міжнародно–політичній арені. Особливо небезпечною виявилася конфронтація, заснована на ідеологічних засадах розуміння шляхів розвитку окремих суспільств і світу загалом. Протистояння Заходу і Сходу, США і СРСР, НАТО і ОВД, демократичного та тоталітарного способу життя перетворили на декілька десятиліть весь світ на експериментальну площадку, де яскраво проявляла себе конфронтаційна, конфліктна, непримиренна позиція різних сторін. Глобального збройного конфлікту, при цьому, вдалося уникнути не стільки через дипломатичну і політичну мудрість, скільки через обопільний страх, пов'язаний з наявністю у обох сторін грандіозних арсеналів зброї масового знищення. «Варто підкреслити, що головними рушійними чинниками політики обох наддержав у другій половині 40–х – 80–х рр. були взаємний страх і занепокоєння власною безпекою. Таким чином, головна ознака «холодної війни» – це конфронтація в світовій політиці. Іншими ознаками були: ревізія узгоджених під час Другої світової війни рішень; формування військово–політичних блоків навколо двох великих держав; гонка озброєнь, в тому числі ракетно–ядерних; воєнно–силове мислення в зовнішній політиці; формування «образу ворога» засобами масової інформації. Оскільки обидві сторони уникали відкритого конфлікту, «холодна війна» велася в царині міжнародної політики та

ідеології, економічного змагання, політичних і військових загроз, розвідки та підривної діяльності» [2, с. 14–15]. Зрозуміло, що в такій ситуації глобального протистояння формувалася і відповідний стиль і культура суб'єктів політичного мислення та дії, заснованих на необхідності постійного перебування у стані конфронтаційного напруження. Політичні діячі, дипломати, громадські активісти змушені були відповідним чином реагувати на зовнішньополітичну реальність, вибудовуючи власну риторичку і діяльність на конфліктно-конфронтаційних принципах, образах і доктринах. Більше того, підготовка дипломатів та політиків в епоху політичного протистояння, холодної війни та домінування тоталітарних режимів доповнювалася конфронтаційною ідеологічною енергетичністю. Внутрішнє напруження світового ідеологічного протистояння досягло вибухонебезпечної межі, що не могло не вплинути на світоглядні засади мислення і діяльності політичних і дипломатичних еліт всіх конфліктуючих сторін.

Історія міжнародного ідеологічно-політичного протистояння другої половини минулого століття стала хоча й трагічним, але корисним уроком для всього людства. Поведінка всіх акторів міжнародної глобальної шахівниці стала справжнім підручником того, наскільки руйнівним і небезпечним може бути безкомпромісне протистояння. Особливо актуальним звернення до біполярного протистояння другої половини ХХ століття є сьогодні, коли знову формуються декілька центрів світового ідеологічно-політичного тяжіння (Росія, Китай, Європа, США). Всі центральні актори сучасної міжнародної політики мають пам'ятати про те, що конфлікт призводить виключно до обоюдої втрат. «Перемога за допомогою аргументів зброї наносить шкоду не лише переможеним, але й переможцям. Вона відкриває шлях до трагічного розвитку подій, до марних втрат, посилення взаємної відчуженості і ворожості» [3, с. 237]. Така ситуація є вкрай неприйнятною сьогодні, у зв'язку з чим, особливо важливим сьогодні є налагодження процесу формування демократичного світогляду та культури суб'єктів політичного мислення і дії як умови досягнення та реалізації політичного консенсусу. В цьому аспекті вивчення ідеологічно-конфронтаційної спрямованості поведінки дипломатів і політиків за часів холодної війни є надзвичайно корисним.

Одним з головних уроків глобального біполярного протистояння стало формування одного з головних принципів сучасної теорії конфліктів, який полягає в тому, що надлишок могутності конфліктуючих сторін є не їх перевагою, а лише засобом консервації конфліктної ситуації, з якої неможливо вийти без пошуку додаткових консенсусно-примирливих засобів комунікації. Ядерний характер протистояння часів холодної війни повністю трансформував сучасне ставлення до розуміння конфлікту, конфронтації, протистояння і війни. «При цьому, якщо раніше війна розглядалася як, хоча й крайній, але все ж «нормальний» засіб досягнення політичних цілей, то величезна руйнівна міць ядерної зброї породила парадоксальну, з

точки зору традиційних підходів, ситуацію. З одного боку, держава, що нею володіє, отримує нові можливості для проведення своєї зовнішньої політики та обеззброюючи будь-якого потенційного агресора здатність забезпечити власну національну безпеку (в військовому значенні цього поняття). А з іншого боку, надлишок сили, який надає ядерна зброя, робить абсурдними будь-які думки про її застосування, про перспективу прямого зіткнення між її володарями. Звідси головний акцент робиться не на військових, а на політичних аспектах ядерних озброєнь, не на стратегії збройного конфлікту, а на стратегії залякування супротивника» [4, с. 245–246]. Через необхідність такого перманентного залякування та ідеологічного тиску на супротивника у обох сторін була нагальна потреба підготовки політиків-міжнародників і дипломатів, спроможних виключно до конфронтаційного, ідеологічно-конфліктного, провокаційного стилю мислення, дії і спілкування. З обох боків відточувалася майстерність залякування, дипломатично-політичного терору, обоюдної нищівної критики, несприйняття позиції опонента, фундаментальної світоглядної презумпції конфронтаційного ставлення до представників іншого табору.

Ідеологічно-конфронтаційна спрямованість підготовки дипломатів та політиків в епоху біполярного протистояння, холодної війни була спрямована також своєрідною безвихідністю глобальної конфліктно-політичної ситуації. Цю ситуацію неможливо було вирішити традиційними – збройними – засобами, адже війна стала б руйнівною для всього людства. У зв'язку з цим було встановлено ситуацію стабільного протистояння, рівноважної конфронтації. «Породжена стратегією залякування «ривновага терору» дозволяла утримувати глобальну міжнародну систему в стані відносної стабільності. Однак це була, по-перше, статична стабільність в її конфронтаційній формі, і, по-друге, вона не сприяла усуненню збройних конфліктів на рівні регіональних і субрегіональних підсистем» [4, с. 246]. Така конфронтаційна стабільність вимагала відповідної дипломатично-політичної поведінки, спрямованої на те, щоб, з одного боку, не допустити виходу конфлікту на «гарячий» рівень, а з іншого – підтримувати необхідний градус протистояння, який би підтверджував і всіляко відображав наявне ідеологічне протистояння. Головним завданням дипломатів була консервація конфронтаційного стану, а не пошук виходу з глобально-конфліктної ситуації.

При цьому конфронтаційний, конфліктний стиль політичного управління і дипломатичної діяльності розповсюджувався не лише на стосунки між основними суб'єктами біполярного глобального протистояння. В простір постійної, безперервної конфронтаційно-провокаційної дипломатично-політичної комунікації були втягнуті буквально всі країни світу. При цьому конфліктна орієнтованість і напруженість в міжнародних стосунках у поєднанні з емоційно-особистісними проявами окремих лідерів призводили навіть до періодів конфронтації між державами, що знаходилися на

одному боці ідеологічного протистояння. «Коли ненависть домінує, важко сказати, чи не збочує емоційна відданість ідеології та догмам розуміння національного інтересу, чи країни й режими відверто віддані ідеологічним цілям, а суб'єктивні настрої лише супроводжують їх досягнення, просто надаючи ідеологічній боротьбі більше напору й переконаності. В будь-якому випадку було б помилково вважати, що ідеологічні розходження між Сходом і Заходом чи між деякими нейтральними країнами і Заходом, що час від часу виливалися в емоційні сплески, обов'язково перешкоджало існуванню теплих міждержавних відносин. В той же час тривалі періоди неучасті у війнах як форма слабо виражених дружніх відносин можуть супроводжуватися наявністю серйозного конфлікту в латентному вигляді, як показує досвід відносин між СРСР та буржуазними національними режимами нейтральних країн» [5, с. 348]. Звичайно, дипломатичні, політичні, економічні відносини між країнами з різних ідеологічних таборів переживали різні фази. Іноді напруження посилювалося, іноді були періоди примирення і, навіть, порівняно дружньої співпраці. Однак, такі періоди затишшя і співробітництва завжди знаходилися під загрозою ескалації конфлікту через непередбачуваність поведінки лідерів, з одного боку, і можливість використання ними ідеологічної складової для пояснення будь-якої своєї провокативної поведінки – з іншого.

Загалом, залежність зовнішньополітичних дій, а відповідно і дипломатичної практики, від ідеологічного курсу держави та індивідуально-емоційних проявів політичних лідерів сприяли формуванню дискурсу стагнаційної непередбачуваності розвитку подій. Враховуючи це підготовка дипломатів і політиків міжнародників в той час була спрямована на формування у них здатностей пояснювати ту чи іншу позицію власної держави на основі пафосної риторики, яка насправді прикривала звичайну політичну, економічну, ідеологічну доцільність. «Питання толерантності й моралі в політиці в період «холодної війни» розглядалися в контексті політичної доцільності» [6, с. 125]. При цьому, політична доцільність, тактичні відступи від загальних ідеологічно-аксіологічних орієнтирів зовнішньої політики використовувалися всіма сторонами загальносвітової біполярної конфронтації. «Треба сказати, що ця боротьба не була позбавлена моральних і політичних підстав, оскільки держави Заходу не могли позбутися претензій на глобальну політику і знаходили свої національні інтереси то в африканських саванах, то в пустелях та тропічних джунглях Азії або в Латинській Америці. Прагнучи зберегти контроль над далекими територіями, країни Заходу й особливо США не гребували підтримкою «мерзотників, але наших мерзотників», за висловом президента Ф. Д. Рузвельта. Західні гроші та західні політичні інтереси нерідко стояли за мерзотними провінційними деспотами, і хвиля ненависті до володарів «бананових республік» посилювала ворожість до багатих Америки та Європи. Цим все активніше користувалися комуністичні лідери,

намацуючи все нові больові точки західної цивілізації в «третьому світі». Конфлікти в різних куточках земної кулі, що їх намагалися використати на свою користь головні противники – держави НАТО та СРСР – нерідко важко оцінити як перемогу чи поразку тієї чи іншої сторони» [7, с. 659]. Такі гарячі точки по всьому світу, як Ізраїль, Куба, В'єтнам, Корея, Афганістан, різноманітні африканські держави, постійно використовувалися основними суб'єктами глобального біполярного протистояння виключно з метою переконання власного населення, міжнародних партнерів і зовнішніх супротивників у вірності обраного ідеологічно-політичного курсу стратегічного розвитку держави і соціуму.

Важливо також відмітити, що в ідеологічному, зовнішньополітичному, дипломатичному протистоянні використовувалися не лише офіційні засоби, але й активна культурна політика відносно своїх супротивників і країн третього світу. Нав'язування соціокультурних цінностей власного способу життя стало одним з ключових інструментів боротьби часів холодної війни. Багато в чому, саме завдяки агресивній культурній політиці Сполучені Штати і стали переможцем глобального біполярного протистояння. «Культурна політика, яка була створена за американськими стандартами і пропагувала американський спосіб життя, перетворилася на струнку і гнучку систему ідеологічного впливу інститутів США в різних регіонах світу. Це були перші активні спроби Державного Департаменту використати культурну дипломатію для американізації Західної Європи, подолання економічних, політичних і морально-психологічних бар'єрів проти американської економічної і політичної експансії, що, у свою чергу, призводило до порушення традиційних історичних і культурних зв'язків між європейськими країнами (у багатьох випадках на шкоду розвитку національних культур)» [8, с. 146]. Насправді, будь-які засоби в ідеологічній боротьбі двох таборів були виправдані наперед, самим фактом протистояння. У зв'язку з цим, ідеологічно-конфронтаційна спрямованість дипломатів та політиків в епоху політичного протистояння, холодної війни та домінування тоталітарних режимів виправдовувалася як єдиний засіб ефективної підготовки суб'єктів політичної дії до функціонування в умовах жорсткої конфронтації, непримиренності та постійних політично-дипломатичних провокацій.

А саме політичні (та дипломатичні) провокації в період тоталітаризму стають одним з головних інструментів внутрішньо-ідеологічної та міжнародної комунікації. Провокація, брехня, ідеологічне обривування опонентів стають за часів холодної війни чи не найголовнішою зброєю з обох боків. І це зрозуміло, адже лише така зброя найефективніше відповідала на ті виклики, що зумовлювалися протистоянням двох загальносвітових ідеологічних таборів. Форми цієї боротьби та протистояння, яке набуло глобального характеру, були наступні:

– загальне військове протистояння, в т.ч. взаємне ядерне залякування;

– пропагандистська війна аж до ідеологічних диверсій включно;

– боротьба за розширення власних сфер впливу, насамперед у «третьому світі», через участь у регіональних конфліктах, зазвичай опосередковану, але іноді й пряму (як, наприклад, у Кореї);

– економічне та технічне суперництво, конкуренція у галузі космічних досліджень;

– нарощування ракетно–ядерних та звичайних озброєнь, змагання в галузі оборонної науки;

– протиборство розвідувальних служб [див.: 2, с. 15].

В такій загальнополітичній ситуації перманентної ідеологічної конфронтації, яка постійно набувало чи то більш прихованих, латентних форм, чи вибухала дипломатичними скандалами і локальними збройними протистояннями, політико–дипломатичні провокації стали одним з найефективніших та затребуваних засобів ведення конфліктної взаємодії і комунікації.

Однією з найбільш розповсюдженою з форм провокаційної поведінки дипломатів за часів холодної війни стала відверта брехня, чого раніше ніколи не допускалося в практиці політико–дипломатичної комунікації. Не просто дезінформація чи приховування конфіденційних даних, а саме відверта брехня на офіційному рівні. Особливо це було притаманно радянській дипломатії, представники якої іноді навіть не здогадувалися, що вони ведуть себе провокаційно і брехливо, адже передавали офіційну інформацію, що надходила від московського уряду. «Так, протягом багатьох років радянські дипломати на основі офіційних заяв уряду неодноразово повторювали, що СРСР не володіє хімічною зброєю» [2, с. 69]. Такі заяви не стільки вводили в оману офіційних представників інших держав, адже інформація про наявність в СРСР такої зброї надходила з інших джерел, скільки саме провокували зарубіжних політиків і дипломатів до продовження конфронтаційної, недружньої лінії стосунків з радянською державою. «Іншим класичним прикладом вимушеної дезінформації, яку повідомляли радянські дипломати, були їх запевнення під час Карибської кризи 1962 р. І радянський міністр закордонних справ, і посол в США, і представник в ООН заявляли, що на Кубу завозилося лише «оборонне озброєння», а отже, не ядерні ракети. В результаті, коли розкрилося зворотне, американці, а потім й іноземні дипломати були збурені заявами радянського уряду і дипломатів» [9, с. 70]. Таке збурення у відповідь на відверті і нахабні провокації зрештою призводило до ще більшої консервації конфліктно–конфронтаційного напруження, унеможливило пошук ефективних шляхів консенсусного спілкування і виходу з кризового стану глобального ідеологічного протистояння.

До речі, кубинська криза, будучи однією з показових політико–дипломатичних провокацій, показала, що відверта брехня навіть відносно ворогуючої сторони в умовах наявності зброї масового знищення може призвести до непоправних наслідків. Підводячи підсумок цим подіям,

радянський посол в США А.Ф. Добринін справедливо підсумував: «Дипломатична гра, звичайно, завжди присутня, але свідомо дезінформація неприпустима, адже рано чи пізно вона виявиться і канал зв'язку втратить будь–яку цінність... Кубинська криза мала серйозні негативні наслідки довгострокового характеру» [10, с. 68]. Сьогодні кожен майбутній дипломат, вивчаючи історію міжнародних відносин, надзвичайно детально має досліджувати всі сторони і прояви карибської кризи як унікального прикладу, що показав всьому світові, до чого може призводити безвідповідальна провокаційна поведінка політиків і брехня дипломатів в глобальному масштабі.

І ще одним важливим уроком конфронтаційно–провокаційних стосунків між країнами, що належали до різних ідеологічних блоків, стало те, що, як виявилось на практиці, відносини між тоталітарними і авторитарними державами, навіть дружніми, не здатні виходити на той рівень взаємодовіри, взаєморозуміння і партнерства, на якому дуже часто знаходяться держави і народи, що сповідують демократичні цінності і орієнтири. «Досвід ХХ ст. показав, що комуністична система неминуче відтворює таку зовнішню політику, яка вступає в суперечність з політикою, що генерується демократичними суспільствами. Звісно, факт радикальної відмінності соціально–політичних систем не обов'язково зумовлює неминучість військового конфлікту. Але також обґрунтованим є й твердження про те, що наявність цієї суперечності не виключає такого конфлікту і не дозволяє сподіватися на досягнення рівня відносин, які можливі між демократичними державами» [11, с. 62]. Сьогодні ми продовжуємо спостерігати, як держави авторитарного характеру (Китай, Росія, Білорусь, не кажучи вже про Іран чи Північну Корею) продовжують сповідувати провокаційний стиль комунікації навіть з державами, які вважаються їх стратегічними партнерами. Найяскравішим прикладом є постійний політичний, економічний, дипломатичний тиск російського уряду на українських партнерів. У зв'язку з цим, надзвичайно актуально сьогодні відшукувати внутрішні професійні і освітні резерви для виховання і формування української політичної і дипломатичної еліти нового типу, здатної до демократично–консенсусного вирішення тих чи інших конфліктних та суперечливих ситуацій, що можуть виникати з того чи іншого приводу.

Показовим прикладом, який можна використувати при формуванні доктрини політичної і дипломатичної освіти, є перехід американської офіційної політики від агресивного впливу на зовнішніх партнерів і конкурентів до політики «м'якої сили», за якої враховується не лише національний інтерес США, але й зворотні імпульси із зовнішнього середовища. «Невдачі в агресивній комунікації, спрямованій на донесення повідомлень за ігнорування «зворотного» зв'язку від цільових аудиторій, змусили Сполучені Штати Америки переглянути свої підходи до «м'якої» сили та публічної дипломатії зокрема – фокус було зміщено на розвиток стосунків при збереженні активної комунікативної складової. Ймовірно,

розуміючи свої минулі помилки, США на цьому не зупиняються – відповідальні установи постійно аналізують ефективність публічної дипломатії держави та пропонують шляхи її покращення» [12, с. 31]. США та європейські держави, а також багато держав в світі, що орієнтуються на демократичні цінності, активно переорієнтовують свою зовнішню політику на демократично–консенсусні методи ведення міжнародної комунікації. Є й інші приклади. Росія в останнє десятиліття зробила багато кроків щодо повернення до радянських провокаційних методів ведення своїх зовнішніх справ. Україна знаходиться на посттоталітарному роздоріжжі. Від того, який дискурс формування політичної культури населення і еліт буде сьогодні обрано, залежить майбуття нашої держави: чи опиниться вона в серед шерегу сателітів російського авторитаризму, чи доєднається до сім'ї європейських і світових держав, що сповідують цінності демократії, гуманізму та широкого політично–громадянського консенсусу.

Сьогодні весь світ починає орієнтуватися на демократичні цінності, адже досвід розвитку держав і суспільств демократичного спрямування довів, що демократія являє собою найефективніший лад, що забезпечує стабільний прогрес соціальних інститутів і захист прав людини і громадянина. У зв'язку з цим, можна констатувати зміну світового контексту у напрямі посилення демократичних цінностей та визначати одним з головних завдань підготовки нових політичних гравців світового простору. Такі гравці мають володіти високим рівнем компетентності щодо діяльності на основі принципів демократичного консенсусу, толерантності і миролюбства. «Якщо закономірність мирної взаємодії демократичних держав не буде порушена в ХХІ ст., то розширення поля демократії, що відбувається в останні десятиліття, означатиме і розширення глобальної зони миру. В цьому, очевидно, полягає перша й ключова відмінність нової системи міжнародних відносин від класичної Вестфальської системи, в рамках якої переважання авторитарних держав зумовлювало періодичність війн як між ними, так і з участю демократичних країн. Якісні зміни співвідношення між демократією та авторитаризмом в глобальному масштабі дало підґрунтя американському досліднику Ф. Фукуямі проголосити завершальну перемогу демократії і в цьому смислі оголосити про «завершення історії» як боротьби між історичними формаціями. Однак, як здається, масштабне просування демократії на зламі століть ще не означає її повну перемогу» [11, с. 58]. Саме через те, що сьогодні в світі окрім масштабного просування демократичних цінностей спостерігаються також потужні ревізійні спроби відроджувати та нав'язувати авторитарний тип політичної культури та діяльності, надзвичайно актуальною проблемою постає підготовка суб'єктів політичного мислення та дії, що спиралися б на міцний світоглядно–ціннісний фундамент демократично–гуманістичного характеру. Особливо актуальним це завдання є для України, яка знаходиться на часовому та територіальному

зламі, що визначає фронт новітньої боротьби між демократією та авторитаризмом.

Особливою компетенцією, якою мають володіти сучасні політичні гравці, є вміння орієнтуватися не просто в міждержавних чи багатосторонніх відносинах, але в міжнародному політичному, економічному, соціально–громадянському просторі, що набув глобальних ознак і характеристик. Саме від таких особливих компетентностей і загальної політичної культури нових професіоналів в політиці і дипломатії залежить те, чи стане демократично–гуманістична орієнтація домінантою глобально–цивілізаційного розвитку. «Особливістю сучасного світового розвитку є процес глобалізації. Він визначає досить важливий і впливовий клас економічних, політичних та інших процесів на різних рівнях, який задає нові принципи, норми, правила і процедури прийняття рішень, створюючи в наслідку світ з багатьма взаємозв'язками, взаємодіями та взаємною вразливістю» [13, с. 161]. Такий світ особливо гостро вимагає професійних політиків і дипломатів, що будуть спроможні в надскладній системі глобальних міжнародних зв'язків віднаходити точки оперття, топоси, ціннісні підґрунтя, культурні паттерни та соціально–політичні імпульси для досягнення консенсусних рішень, спрямованих на взаєморозуміння та толерантну комунікацію. Окрім того, нові політичні гравці мають навчитися на основі нових демократично–гуманістичних цінностей модерувати діяльність нових міжнародних суб'єктів. «Все це повною мірою відноситься до розвитку процесів глобалізації в сучасній системі міжнародних відносин, під впливом яких йде якісний процес трансформації всієї системи міжнародних відносин та формування нового світового порядку. Таким чином глобалізація вивела на міжнародну арену нову групу акторів. До них відносяться ТНК, неурядові організації, нові міжнародні інститути, котрі витискують держави з позиції головних елементів системи міжнародних відносин. Глобалізація сприяє розмиванню меж між внутрішньою та зовнішньою політикою, вона змінила парадигму міжнародної безпеки, висунув цілий комплекс нових глобальних загроз» [14, с. 84]. Фактично, внутрішні проблеми найменшої країни сьогодні можуть принести глобальні наслідки, у зв'язку з чим, політики, дипломати, громадські діячі, а також прості громадяни навчалися відчувати власну особистісну відповідальність за долю людства. Саме така світоглядно–ціннісна парадигма, з нашої точки зору, якнайповніше відображає зміну світового контексту у напрямі посилення демократичних цінностей та визначає одним з головних завдань підготовку нових політичних гравців світового простору.

Зрозуміло, що в такій ситуації особливо актуалізується роль професійної дипломатичної діяльності, спрямованої на максимальне відображення демократично–консенсусного дискурсу в міждержавних і міжнародних відносинах. Дипломат як носій нових політичних і соціокультурних цінностей має стверджувати в кожній своїй дії невинне прагнення до формування демократичного

світогляду та культури суб'єкта політичного мислення та дії як умови досягнення та реалізації політичного консенсусу на всіх рівнях в кожному окремому випадку. «Це відображається і на ролі дипломатії в сучасному світі. За таких умов саме від дипломатії залежить, чи відбудеться перебудова міжнародних відносин, чи буде вона мати підконтрольний характер або ж вона стане хаотичною, з не прогнозованими кінцевими результатами. Але у чому полягає сутність нової світової системи?» [13, с. 161]. Однією з ключових її ознак, що відрізняє її від попередніх систем, з нашої точки зору, є залежність наслідків міжнародної діяльності, її результатів від відповідальної, демократичної, громадянської, культурно-моральної позиції і поведінки кожного суб'єкта політичного мислення і дії. «Нові характеристики міжнародних відносин вимагають від дипломатії активності та ініціативності, пошуку нових форм, які були б найбільш адекватними до завдань, які поставлені перед сучасною дипломатією. Все це робить актуальною проблемою як теоретичний пошук нових форм дипломатії, так і реалізацію даних форм в практиці міжнародних відносин» [14, с. 84]. Культурно-цивілізаційною ж і світоглядно-ціннісною основою таких нових форм дипломатичної комунікації має стати саме демократично-консенсусна феноменологічна основа політико-дипломатичного мислення і діяльності. Чи зможуть дипломати повноцінно реалізовувати процес ціннісного оновлення власного стилю мислення і роботи, залежить, в основі своїй, від базису їх культурного розвитку і, безумовно, від освітнього рівня.

Список використаних джерел

- Білецька, ТВ., 2010. 'Механізми регулювання соціально-політичних конфліктів в умовах трансформації українського суспільства', *Збірник наукових праць «Політологічні студії», Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*, Вип. 1, с.83–91.
- Сич, ОІ., Мінаєв, А., 2008. 'Доба «холодної війни»: основні тенденції світового розвитку: Навчальний посібник', Чернівці: *Рута*, 72 с.
- Здравомыслов, АГ., 1996. 'Социология конфликта', М.: *Аспект Пресс*, 318 с.
- Цыганков, ПА., 1996. 'Международные отношения: Учебное пособие', М.: *Новая школа*, 320 с.
- Уолферс, А., 2002. 'Противоборство и сотрудничество: очерк международной политики. Глава 2. Дружба и вражда между государствами', *Теория международных отношений: Хрестоматия* / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова, М.: *Гардарика*, с.338–349.
- Зонова, ТВ., 2003. 'Конфликты или консенсус: дипломатия как средство достижения мира', *Общественные науки и современность*, №1, с.122–129.
- Попович, МВ., 1998. 'Нарис історії культури України', К.: *АртЕк*, 728 с.
- Тубальцева, ВЛ., 2012. 'Використання культурної дипломатії в процесі становлення світового лідерства США', *Наукові праці МАУП*, Вип.1 (32), К.: *ДП «Видавничий дім «Персонал»*, с.145–149.
- Попов, ВІ., 2000. 'Современная дипломатия: теория и практика: Курс лекций. Часть 1: Дипломатия – наука и искусство', М.: *«Научная книга»*, 576 с.
- Добрынин, АФ., 1996. 'Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962–1986)', М.: *«Автор»*, 688 с.
- 'Современные международные отношения: Учебник', 1999, Под ред. А. В. Торкунова, М.: *«Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН)*, 584 с.
- Тищенко–Тишковець, ОМ., 2009. 'Трансформація публічної дипломатії Сполучених Штатів Америки: від легітимізації «жорсткої сили» до побудови діалогу зі світом', *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*, №4, с.28–32.
- 'Мировая политика и международные отношения: Учебное пособие', 2009, Под ред. С. А. Ланцова, В. А. Ачкасова, СПб.: *Питер*, 448 с.
- Гаврилова, НВ., Кухалейшвили, ГР., 2011. 'Превентивна дипломатія в сучасній теорії міжнародних відносин', *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Збірник наукових праць*, Маріуполь: *МДУ*, Вип.2, с.84–89.

References

- Bilec'ka, TV., 2010. 'Mehanizmy reguljuvannja social'no-politychnyh konfliktiv v umovah transformacii' ukrai'ns'kogo suspil'stva (Mechanisms of regulation of socio-political conflicts in the conditions of transformation of Ukrainian society)', *Zbirnyk naukovykh prac' «Politologichni studii»*, Kam'janec'-Podil's'kyj: Kam'janec'-Podil's'kyj nacional'nyj universytet imeni Ivana Ogijenka, Vyp.1, s.83–91.
- Sych, OI., Minajev, A., 2008. 'Doba «holodnoi' vijny»: osnovni tendencii' svitovogo rozvytku: Navchal'nyj posibnyk (The day of the Cold War: the main trends in world development: a manual)', Chernivci: *Ruta*, 72 s.
- Zdravomyslov, AG., 1996. 'Sociologija konflikta (Sociology of conflict)', M.: *Aspekt Press*, 318 s.
- Cygankov, PA., 1996. 'Mezhdunarodnye otnoshenija: Uchebnoe posobie (International Relations: Study Guide)', M.: *Novaja shkola*, 320 s.
- Uolfers, A., 2002. 'Protivoborstvo i sotrudnichestvo: очерк mezhdunarodnoj politiki. Glava 2. Druzhiba i vrazhda mezhdu gosudarstvami (Confrontation and cooperation: a sketch of international politics. Chapter 2. Friendship and enmity between states)', *Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij: Hrestomatija* / Sost., nauch. red. i komment. P. A. Cygankova, M.: *Gardariki*, s.338–349.
- Zonova, TV., 2003. 'Konflikty ili konsensus: diplomatija kak sredstvo dostizhenija mira (Conflict or consensus: diplomacy as a means to peace)', *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*, №1, s.122–129.
- Popovych, MV., 1998. 'Narys istorii' kul'tury Ukrai'ny (Essay on the history of Ukrainian culture)', K.: *«ArtEko»*, 728 s.
- Tubal'ceva, VL., 2012. 'Vykorystannja kul'turnoi' dyplomatii' v procesi stanovlennja svitovogo liderstva SSHa (The use of cultural diplomacy in the process of becoming a world leader in the United States)', *Naukovi prac'i MAUP*, Vyp.1 (32), K.: *DP «Vydavnychij dim «Personal»*, s.145–149.
- Popov, VI., 2000. 'Sovremennaja diplomatija: teorija i praktika: Kurs lekcij. Chast' 1: Diplomatiya – nauka i iskusstvo (Modern diplomacy: theory and practice: Course of lectures. Part 1: Diplomacy – science and art)', M.: *«Nauchnaja kniga»*, 576 s.
- Dobrynin, AF., 1996. 'Sugubo doveritel'no. Posol v Vashingtone pri shesti prezidentah SSHa (1962–1986) (Especially confidentially. Ambassador to Washington for the six presidents of the United States (1962–1986))', M.: *«Автор»*, 688 s.
- 'Sovremennye mezhdunarodnye otnoshenija: Uchebnik (Modern international relations: Textbook)', 1999, Pod red. A. V. Torkunova, M.: *«Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija» (ROSSPJeN)*, 584 s.
- Tyshhenko–Tyshkovec', OM., 2009. 'Transformacija publicnoi' dyplomatii' Spoluchenyh Shtativ Ameryky: vid legitimizacii' «zhorstkoj' syly» do pobudovy dialogu zi svitom (The Transformation of Public Diplomacy in the United States of America: From the Legitimation of «Strong Force» to Building a Dialogue with the World)', *Visnyk NTUU «KPI». Politologija. Sociologija. Pravo: zbirnyk naukovykh prac'», №4, s.28–32.*
- 'Mirovaja politika i mezhdunarodnye otnoshenija: Uchebnoe posobie (World Politics and International Relations: Study Guide)', 2009, Pod red. S. A. Lancova, V. A. Achkasova, SPb.: *Piter*, 448 s.
- Gavrylova, NV., Kuhalejshvily, GR., 2011. 'Preventivna dyplomatija v suchasnij teorii' mizhnarodnyh vidnosyn (Preventive diplomacy in the modern theory of international relations)', *Visnyk Mariupol's'kogo derzhavnogo universytetu. Serija: Istorija. Politologija. Zbirnyk naukovykh prac'», Mariupol': MDU, Vyp.2, s.84–89.*

* * *